

Opinnäytetyö (YAMK)

Taiteen uudet kontekstit

2020

Tuuli Pollari

TAITEILIJAN LÄÄKEKAAPPI

– sopivasti naiivi annostus

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Taiteen uudet kontekstit

2020 | 34 sivua

Tuuli Pollari

TAITEILIJAN LÄÄKEKAAPPI

- sopivasti naiivi annostus

Tuuli Pollarin opinnäytetyön tavoitteena on ollut tutkia taiteilijan työtä ja työnkuvan merkityksellisyyttä vanhusten palvelukeskuksessa. Työn lähtökohtana vaikutti kokemus taiteilijan tarpeellisuudesta osana vanhuspalveluorganisaatiota ja tarve tuoda se näkyväksi. Tutkimuksellinen lähestymistapa on narratiivinen.

Opinnäytetyössä käytetään lähdemateriaaleina taiteilijan oman kokemuksen ja työpäiväkirjojen lisäksi alan julkaisuja. Filosofien John Deweyn ja Frank Martelan tutkimukset luovat tieteellisen pohjan Pollarin perimmäiselle kysymykselle elämän merkityksellisyydestä, joka kulkee teemana läpi työn. Työ on muodoltaan portfolio, pitäen sisällään tämän tutkimuksellisen raportin ja taiteellisen osuuden, joka on toteutustavaltaan runovideo.

Tutkimus osoittaa taiteilijoiden työnkuvan laajat mahdollisuudet osana sosiaali- ja terveysalan vanhuspalveluita. Työssä esitetään vanhusten palvelukeskuksissa monialaisen kehitystyön tarpeellisuus viittaamalla holistiseen ihmiskäsitykseen, nostaten henkisten tarpeiden tyydyttäminen perustarpeiden ohella tasavertaisiksi. Työn tuloksena Pollarin omalle ammattidentiteetille on rakentunut työnkuvaa ja ammattitaitoa vahvistava narratiivi. Siihen tutustumalla lukija saa käsityksen taiteilijan työstä vanhusten palvelukeskuksessa.

ASIASANAT:

taide, kulttuurihyvinvointi, yhteisötaide, taiteilijaidentiteetti, yhdenvertaisuus, vanhuspalveluorganisaatio

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Contemporary Contexts of Arts

2020 | 34 pages

Tuuli Pollari

AN ARTIST'S MEDICINE CABINET

- A Creative Dose

The aim of Tuuli Pollari's thesis has been to research working as an artist and the meaningfulness of an artist's job description at a senior care home. The starting points of the thesis were a view of the necessity for artists as part of elderly care organisations and to make it visible. The chosen method for the thesis is a narrative approach.

The source materials of the thesis are the artist's own experience, work diaries, as well as publications in the field. Research by philosophers John Dewey and Frank Martela creates the scientific basis for Pollari's key question about a meaningful life, which is a recurring theme throughout the thesis. The thesis takes the form of a portfolio, which includes a research-based report and an artistic part that was realised as a poetry video.

The research shows a wide range of possibilities for an artist's job description as part of elderly care services in the social and healthcare industry. The thesis suggests a need for developing multidisciplinary approaches in senior care homes by pointing to a holistic view of the human being, and making spiritual needs equal to basic needs. The outcome of the thesis is a narrative that affirms the job description and expertise of Pollari's professional identity. Through the thesis the reader gets acquainted with what it is like to work as an artist at a senior care home.

KEYWORDS:

art, cultural wellbeing, equality, community-engaged art, artist identity, elderly care

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 AVATAAN TAITEILIJAN LÄÄKEKAAPPI	8
2.1 Narratiivinen lähestymistapa	8
2.2 Työpäiväkirja reflektoinnin työkaluna	9
2.3 Taide lääkkeenä holistisessa ihmiskäsityksessä	10
2.4 Taide kohtaamisissa	11
3 TAITEILIJANA VANHUSTEN PALVELU-KESKUKSESSA	16
3.1 Taiteilijan valkoinen takki – taiteilijan identiteettini	16
3.2 Lääkekaapin inventaario – taiteellinen tuotanto	19
3.3 Taiteilijan vapaus ja työskentely marginaalissa	21
3.4 Tarkistetaan annostus	22
3.5 Taiteilijan resepti – havaintoja baskeri silmillä	23
3.6 Havaintoja tilasta	24
4 DIAGNOOSEJA OPINNÄYTETYÖN TAITEELLISESTA OSUUDESTA	26
4.1 Lähtökohdat teokselle	26
4.2 Taiteilijana offisiinissa	26
4.3 Taiteellista oireilua	28
4.3.1 Runo	28
4.3.2 Runovideo Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus	30
5 JÄLKITARKASTUS	31
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Meillä on kuntien uusi kulttuuritoimintalaki vuodelta 2019 (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019). Meillä on ihmisoikeuksien yleismaallisen julistuksen 27. artikla oikeuksista kulttuurielämään (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948). Lisäksi meillä on taiteen terveys- ja hyvinvointivaikutuksista tehdyt lukemattomat tutkimukset, joista viimeisimpänä WHO:n 11.11.2019 julkaisema laaja taiteen terveysvaikutuksia käsittelevä raportti (World Health Organisation 2019). Nämä lait ja tutkimukset toimivat tämän opinnäytetyön mahdollistajina. Vuonna 2020 taiteen ja kulttuurin merkitys osana sosiaali- ja terveysalan palveluita on laissa tunnustettu ja niiden hyödyllisyys tutkimuksin todistettu. On aika kehittää käytäntöjä.

Tästä opinnäytetyöstä on hyötyä itseni lisäksi muille taiteilijoille sekä sosiaali- ja terveysalan organisaatioille, niin kuntien virkamiehille kuin organisaatioiden työntekijöille. Heille, jotka miettivät tutkimuskysymystäni, mitä taiteilija tekee vanhusten palvelukeskuksessa. Opinnäytetyölläni kerron oman kokemuksen kautta ja alan julkaisuihin peilaan taiteilijana olemisesta osana vanhuspalveluorganisaatiota. En pyri objektiiviseen tutkimustulokseen enkä syvenny taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tutkimiseen. ”Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus” on oman taiteilijaidentiteettini tutkimista, oman narratiivini muodostamista. Pohdin työskentelyäni taiteilijana sosiaali- ja terveysalan vanhuspalveluorganisaatiossa kyseisen hoitolaitoksen ainoana taide- ja kulttuurialan työntekijänä sekä sitä, miten olen taiteilijana rakentanut tässä työskentelyympäristössä omaa taiteilijaidentiteettiäni.

Itselleni opinnäytetyö on syventävää tutkimusta omaan taiteilijuuteeni. Sen tekeminen mahdollisti ammatillisen kehittymisen kannalta tärkeän reflektoinnin. Inhimillisen kokemuksen tärkeyden osoittaminen on yksi päämääräni tässä työssä. Siinä filosofi Frank Martelan elämän merkityksellisyyttä käsittelevät eri aineistot sekä filosofi John Deweyn teos Taide kokemuksena (2010) toimivat avainlähteinä. Pohdin opinnäytetyössä taiteilija-ammattikunnan tarvetta osana vanhuspalveluorganisaatioiden henkilökuntaa. Tämä opinnäytetyö hakee narratiivisella lähestymistavalla vastausta kysymykseen, miksi taiteilija tarvitaan osaksi vanhuspalveluorganisaation henkilökuntaa. Opinnäytetyöni on olemisen, prosessin ja hiljaisen tiedon analysointia ja pohdintaa. Kuten taiteilijana olemisessa palvelukeskuksessa, niin myös tässä opinnäytetyössä oleellista on matka ja

hetkiin syventyminen. Tämä ei ole hanke, toimintaopas tai projekti vaan reflektointiin ja sitä kautta tulevaisuusnäkyymiini paneutuva työ.

Taiteilijuutta vanhusten palvelukeskuksessa voi kuvata Minna Eväsojan (2010) taiteen vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin tutkivan artikkelin mukaisin sanoin:

Tärkeää ei ole niinkään muoto kuin tunne ja mieli. Siksi japanilaisissa taiteissa käytetään termiä subjektiivinen objektivismi: taiteilija ei kuvaa sitä, mitä näkee konkreettisesti silmin, vaan mitä hän näkee sielunsa silmin. Taiteista pyritään nauttimaan kaikkia aisteja käyttäen kokonaisvaltaisesti. Kuvataiteen katsominen ei ole ainoastaan kuvan katsomista, vaan pysähtymistä hetkeen, katsomista ja kuuntelemista, mitä ääniä, tuoksuja, makuja kuvassa on tai miltä kuvan hahmoista mahtaa tuntua. (Eväsoja 2010, 28.)

Taitelijana voin toimia fasilitoijana taiteen, vanhusten ja vanhustyön henkilökunnan välillä vanhusten palvelukeskuksessa. Työssäni pohdin oman taiteilijuuteni kautta sitä, kuinka taiteilija voi tuoda omalla työskentelyllään herkkyyttä, kokeellisuutta ja muutoksia osaksi rutinoituneita hoitoyksikköjen toimintatapoja. Tarinat ja niiden ihmiset ympärillämme tekevät meistä niitä keitä olemme. Tämä on tarina siitä, kuinka minusta tuli minä. Vai onko se tarina siitä, kuinka sinä teit minut? Tarina siitä, kuinka me yhdessä rakennamme maailmasta oman näköisemme. Uskon, että yhdessä moniammatillisesti sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten kanssa voimme kokeilla ja löytää uusia toimintatapoja yhä kokonaisvaltaisempaan vanhustyöhön. Avaan näitä mahdollisuuksia tässä opinnäytetyössäni.

Toimeksianto työssäni yhteisötaiteilijana Ylöjärvellä Tiuravuoren palvelukeskuksessa toimii tämän opinnäytetyön taustalla, sillä sen ansiosta olen löytänyt tämän työn merkityksellisyyden. Toimeksiannon puitteissa olen toiminut osa-aikaisena yhteisötaiteilijana marraskuusta 2018 alkaen.

Opinnäytetyöni on toteutusmuodoltaan portfolio, joka pitää sisällään tämän kirjallisen raportin lisäksi taiteellisenä teoksena runovideon. Runovideo on katsottavissa esimerkiksi YouTubessa: <https://youtu.be/c-EZGPPULI8>. Molemmat opinnäytetyön osat käsittelevät samaa edellä kuvaamaani tutkimusaihetta täydentäen toisiaan. ”Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus” toimii myös taustatutkimuksena samaa nimeä kantavalle taiteelliselle projektille, jonka aloitan opinnäytetyön jälkeen.

Tämän raportin luvun 2 aloitan kertomalla narratiivisesta lähestymistavasta tutkimuksessa. Lisäksi kirjoitan reflektoinnista työvälineenä. Tässä luvussa tutkin myös ihmisen kohtaamista kokonaisuutena ja taidetta osana kohtaamisia. Luvussa 3 tutkin omaa taiteilijuuttani ja työtäni taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa. Luvussa 4 kerron taiteellisen teoksen, runovideon, prosessista. Luku 5 toimii jälkitarkastuksena, eli loppusanoina työlleni.

2 AVATAAN TAITEILIJAN LÄÄKEKAAPPI

2.1 Narratiivinen lähestymistapa

Sisällön tutkiminen tapahtuu tässä opinnäytetyössä narratiivisella lähestymistavalla. Narratiivisuudesta tutkimuksessa voidaan käyttää myös synonyymina kerronnallisuutta. Tätä tutkimustapaa ajatellaan metodin sijaan taustafilosofiaksi, tutkimusotteeksi ja tutkimukselliseksi lähestymistavaksi. Narratiivinen lähestymistapa ”Taitelijan lääkekaapissa” tarkoittaa taiteilijana tekemääni reflektoivaa ja alan julkaisuihin peilaavaa kokemuksellista tarinaa taiteilijan työstä vanhuspalveluorganisaatiossa. Käytän narratiivista lähestymistapaa opinnäytetyössä oman ammatillisen taiteilijaidentiteetin tämänhetkiseen rakentamiseen. Identiteetin rakentaminen on kuin huojuva torni -peli. Siinä toisten siirrot vaikuttavat väistämättä omaan kasvusuuntaan. Jos tätä huojuva torni -pelin rakennuspalikan siirtoa ajateltaisiin ihmisen tiedon, kokemuksen ja identiteetin rakentamisena, voidaan koko tornin rakennusprosessia ajatella konstruktivismiin perusajatuksiksi. Siinä ihminen rakentaa omaa identiteettiään toisten pelaajien palikoiden siirtojen mukaan. Olemme ihmisinä jatkuvasti muuttuvia ja rakentuvia, konstruotivia huojuvia torneja. (Heikkinen 2018, 170–178.)

Reflektointia tarvitaan mahdollistamaan tulevaisuuden tavoitteet. Se on myös keino löytää elämänsä merkityksellisyys. Reflektointi on ihmisellä sisäsyntyinen ominaisuus, jonka käyttäminen edesauttaa saavuttamaan tekemisemme merkitys ja tarkoitus. Sen avulla luomme pitkän aikavälin tavoitteita ja ”parannamme maailmaa” suunnitellusti. Menneen ja nykyhetken tuntuessa merkitykselliseltä on tulevaisuuden tavoitteiden asettaminen itselleen mielekäästä ja tavoitteellista. Oman tien ja arvojen löytäminen vaatii ihmiseltä aikaa ja panostusta omien ajatusten ja valintojen tarkasteluun. (Martela 2020, 10–46.)

Narratiivisella lähestymistavalla muodostan paikkakontekstiin sidonnaisen tarinan taiteilijuudestani. Tämä tarina on paitsi työkalu itselleni havainnoida ja tehdä johtopäätöksiä sekä reflektiota työskentelystäni, niin myös tarina lukijalle siitä, kuinka taitelijana koen työni ”epätyypillisessä” työpaikassa. Narratiivinen työskentely vahvistaa ammattitaitoani reflektion kautta muodostuvilla johtopäätöksillä. Menneen havainnointi luo perustaa tulevaisuuden suunnittelulle. Kyseessä on kokemuksellinen tutkimus, joka ra-

kentaa merkityksellisyyttä itseni lisäksi kaikille taiteilijakollegoille. (Karjalainen 2004, 57-63.)

2.2 Työpäiväkirja reflektoinnin työkaluna

Kokemukset eivät ole vain omia maailmaa ympäriltään pois sulkevia tunteita, vaan aktiivista vuoropuhelua sen kanssa (Dewey 2010, 30). Työpäiväkirjat ovat dialogia tekijyydestä. Aloitin säännöllisen työpäiväkirjan pitämisen heti aloitettuani työskentelyn yhteisötaiteilijana Ylöjärvellä, Tiuravuoren palvelukeskuksessa vuonna 2018. En tuolloin tiennyt tulevani käyttämään sitä lähdemateriaalina YAMK-opinnäytetyössäni. Työskentely vanhusten kanssa oli minulle uutta ja halusin dokumentoida ajatuksiani ja tapahtuneita asioita itselleni muistiin. Työpäiväkirjani kertoo kokemuksellisen viestin menneisyydestä. Sen avulla voin havainnoida muuttunutta suhdettani siihen. Pystyn tekemään johtopäätöksiä, pohdintaa, toiminnan arviointia ja asettamaan kysymyksiä itselleni kirjoittamani työpäiväkirjan tekstiä refleктоimalla. Työpäiväkirjan avulla olen oppinut itsestäni ja työskentelystä taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa. Käydesäni läpi yli vuoden takaisia kirjoittamiani havaintoja olen löytänyt syvempiä merkityksiä hetkessä pieniltä tuntuville asioille. Kokemuksellisen kirjoittamisen lähteenä käytän Karjalaisen kirjallisuutta (2004, 57–63). Hänen ajatustapansa resonoi omani kanssa.

Työpäiväkirja toimii yhtenä lähdemateriaalina ja työvälineenä opinnäytetyössäni. Työskentelyni ja ajatusteni reflektointi ei tapahdu vain muistin varassa, vaan työpäiväkirjan analysoinnin avulla. Tämä työskentelytapa osoittautui itselleni hyväksi. Luin työpäiväkirjani kokonaisuudessaan ensin läpi yhden kerran. Toisella lukukerralla poimin siitä omia havaintoja, tunneilmaisuja sekä vanhusten ja hoitohenkilökunnan kommentteja. Muodostin näistä havaintoon ja kokemukseen pohjautuvista kommentteista kronologisessa järjestyksessä olevan luettelon. Käytän luetteloa läpi opinnäytetyön päätelmieni tukena. Lisäksi käytän työpäiväkirjan teksteistä muutamia suoria lainauksia anonymisoiden henkilöllisyydet vanhusten ja hoitohenkilökunnan kommentteista. En liitä työpäiväkirjoja tai niistä tekemiäni luetteloita tähän opinnäytetyöhön, sillä ne sisältävät tunnistettavia henkilöitä ja salassa pidettäviä asioita.

2.3 Taide lääkkeenä holistisessa ihmiskäsityksessä

Ajattelen taidetta lääkkeenä kolmesta eri kokemuksellisuuden näkökulmasta. On oman identiteettini ja ammattini näkökulma yhdellä reseptillä, on vanhusten näkökulma toisella reseptillä ja laajempi yhteiskunnallinen näkökulma, johon kuuluu määrärahoista päätävät valtatahot kolmannella reseptillä. Memento mori – muista että kuolet – voidaan kirjoittaa kaikkien kolmen reseptille. Lisäksi kirjoitan siihen rakkautta. Martela (2020, 88) kertoo ihmisen parhaaksi lääkkeeksi valintojen tekemisen niin, että elämän jokainen hetki olisi elämisen arvoinen. Itse luomme arvomme. Heidän, joiden vastuulla on valita itsemääräämisoikeutensa osittain menettäneiden ihmisten puolesta, on tehtävä valinnat tarkoin harkituin perustein. Ihmisen tarvetta omien valintojen tekemiseen ja sitä kautta merkittävien hetkien syntyymiseen tulee tukea viimeiseen asti. Tunne sen vallon menettämisestä on musertava. Sarjakuvataiteilija Tiitu Takalon Memento Mori (2020) on omakohtaisiin kokemuksiin perustuva tarina. Takalo (2020, 108–109) kuvaa kirjassaan itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden menettämistä sairaalassa. Tunne osallisuuden menettämisestä omassa elämässään saa aikaan maailman harmaantumisen, pakenemisen tunteen. Takalo kotiutui tarinassaan, mutta kuinka käy sen vanhuksen, joka ei kotiudu sanan missään merkityksessä?

Ornamon taiteen asiantuntija Anna Rikkinen puhui Kampus Art -seminaarissa Turussa 4.11.2019 taiteilijan mahdollisuuksista toimia fasilitoijana. Rikkinen kertoi taiteilijan ”haistavan” esimerkiksi tilan tunnelman ja käyttäjäryhmän, jotka saattavat Rikkisen sanoin ”tavalliselta ihmiseltä jäädä huomaamatta”. Hän puhui taiteilijan omaavan muilta puuttuvaa erityisosaamisen tietoa ja uskoi taiteilijan pystyvän tarjoamaan uudenlaisia ratkaisumalleja haasteisiin. Seminaari käsitteli taidetta osana luovaa taloutta, rakentamista ja julkista tilaa. Rikkinen käsitteli asiantuntijapuheenvuorossaan kysymystä mihin taidetta tarvitaan. Hän ajatteli kuntalähtöisestä näkökulmasta taiteen tuovan vetovoimaisuutta. Taide on parhaimmillaan tilassa osana struktuuria ja rakennetta niin fyysisesti rakennuksissa kuin henkisesti henkilökuntaresursseissa. Näin muodostuu eheä kokonaisuus.

Kun ihmisen olemisen peruslähtökohtana pidetään holvistista kokonaisuutta, taiteelle tulee monia lähestymis- ja taiteilijalle lukuisia työllistymisvaihtoehtoja. Työterveyslaitoksen dosentti Pia Houni ja Taiteen edistämiskeskuksen erityisasiantuntija Johanna Vuolasto ovat julkaisseet Lääkärilehdessä (2018) artikkelin taiteen käyttämättömästä potentiaalista. He viittaavat taiteen tuomiin hyvinvointimahdollisuuksiin sosiaali- ja terve-

ysalalla. Houni ja Vuolasto nostavat esiin masennuslääkkeiden kulutuksen massiivisen kasvun. Viidessätoista vuodessa masennuslääkkeiden kulutus Suomessa on yli kuu-sinkertaistunut. Taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutukset on tunnustettu, mutta käyttöönotto odottaa vakiintumista osaksi toimintatapoja. Houni ja Vuolasto kirjoittavat artikkelissa monien taiteilijoiden haluavan olla toteuttamassa taidetta uusilla yhteiskunnan alueilla. Itse kuulun heihin. Olen sosiaalisesti sitoutunut taiteilija. (Houni & Vuolasto 2018, 32–33.)

Koska ihminen on holistinen kokonaisuus, tarvitaan ihmisten ympärivuorokautiseen asuinpaikkaan vanhusten palvelukeskukseen koko kirjo eri alojen ihmisasiantuntijoita. Ihmisen kokonaisvaltaisten tarpeiden tyydyttäminen ei ole vain sairauksien hoitoa ja fyysisten perustarpeiden ylläpitoa. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista (2012) kertoo luvun 2 pykälässä 4 yhteistyöstä näin: *”Kunnan eri toimialojen on toimittava yhteistyössä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi.”* En voi liikaa painottaa eri ammattikuntien yhteistyössä näkemääni voimaa. Vanhusten palvelukeskuksissa on nähtävä hoitohenkilökunnan lisäksi päivittäisessä perustyössä esimerkiksi kuntien vapaa-aikapalveluiden liikunnanohjaajia ja kulttuuritoimen taiteilijoita. Näin voimme mahdollistaa kokonaisvaltaisen elämisen vanhusten loppuelämän kodissa. Sosiaalisen ja kulttuurisen toiminnan yhteistyö vanhuspalveluissa vaatii uudistamista toimintatapojen kautta asenteisiin ja rahoitusmalleihin (Väänänen 2007, 69).

2.4 Taide kohtaamisissa

Filosofian professori Richard Eldridge (2009, 12) kertoo taiteen tekemisen saavan alkunsa ihmiselle kasvun mukana luonteenomaisena kehittyvästä kyvystä ikään kuin esittää – teeskennellä, kuvitella, piirtää – ja tunnistaa tämä esittäminen. Omien kokemusten purkaminen näiden luontaisten ominaisuuksien avulla auttaa ihmistä käsittelemään tuntojaan ja päästämään irti vaikeistakin kokemuksista. Tämä näkemys tukee tärkeyttä tarjota taidetta mahdollisuutena jokaiselle omaksi ilmaisun- ja kokemuksen keinoksi. Yhtäläillä kuin taide on ihmisille luontaista, huomaa työssäni yhteisötaiteilijana yhteiskuntamme onnistuneen tukahduttamaan tuon ominaisuuden monista. Koen ihmisten tarvitsevan paljon tukea ja kannustusta kokeilemaan ja löytämään oma taiteellinen ilmaisukeinonsa.

Taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa olen paikalla ennen kaikkea kohtaamassa ja olemassa läsnä. Lähtökohta on yhdenvertaisuudessa ja vilpittömän kiireettömässä hetkeen pysähtymisessä. Työpäivän onnistumisen mittaan tunteen ja kokemuksellisuuden kautta. Fyysisten teosten taidokkuus tai määrä on toissijaista. Ihminen haluaa tuntea teoillaan olevan jotain merkitystä tai vaikuttavuutta (Martela 2020, 46) ja parhaimmillaan taide- ja kulttuurikohtaamiset tyydyttävät ihmisen sisäsyntyisiä tarkoituksellisuuden tunteen tarpeita. Taiteilijana tuon mahdollisuuksia uusille kokemuksille, jotka tarjoavat ihmisille henkilökohtaisia merkityksellisyyden tunteita. Ne tunteet syntyvät ihmisistä itsestään, ei minun tuomana.

Ote työpäiväkirjasta tammikuussa 2019:

Työ on ollut erittäin antoisaa ja opettavaa. Itsensä haastaminen uuteen on ollut kannattavaa. Tunnen työn merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Kaikilla pitäisi olla oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Jos ihminen ei itse pääse tekemisen paikkaan on tekeminen tuotava hänen luo. Kokeilunhalu kulkee läpi elämän. Innostuminen ja uuden oppiminen tapahtuu kokeilemisen kautta. Ilman mahdollisuutta kokeilla ei voi tapahtua innostumista. Uuden asian tekeminen ja uusien taitojen opettelu haastaa ja aktivoi mieltä. Onnistumisen tunteet tuovat arkeemme mielekkyyttä. Ne saavat myös aikaan kipinän sekä halun tehdä ja kokea lisää. Itsestään on löydettävissä aina uusia piirteitä ja taitoja. Myös vanhat unohdetut taidot voi löytää uudestaan.

Yhteisötaide tarjoaa mahdollisuuden toiminnalle, jonka tarkoitus on hetkessä oleminen. Tärkeintä ei ole määränpää vaan matka. Taiteilijana olen mahdollistamassa tämän hetken. Vanhusten palvelukeskuksessa yhteisön muodostavat yhdessä asukkaat, omaiset ja henkilökunta. Opimme kaikki toisiltamme ja toisistamme uutta. Taide ilmaisukeinona antaa mahdollisuuden kertoa ja kokeilla.

Filosofi John Dewey (2010, 11) esittää varsinaisen taideteoksen olevan taideteoksena puhutun tuotoksen aikaansaamia kokemuksia. Tämän oivaltamisen soisin kaikille työsäni kohtaamille ihmisille. Tarinoiden merkityksen olen löytänyt vanhusten palvelukes-

kuksessa tekemäni työn kautta. Heissä, vanhuksissa, elävät ihmiskunnan suurimmat tarinat. Tarinoissa on voimaa. Näin ajattelevat myös yhdysvaltalaiset taiteilijat Helen Mayer ja Newton Harrison. He pitävät keskustelun tuomia mahdollisuuksia asenteiden ja toimintatapojen kautta maailmaa muuttavina. Mayer ja Harrison ajattelevat näitä muutoksiin johtavia keskusteluja materialististen teosten tavoin yhtä merkittävänä taiteen muotoina. (Taipale 2017, 42.) Olen kokenut merkityksellisiä taiteen ilmentymisen hetkiä intensiivisissä tarinallisissa kohtaamistilanteissa vanhusten kanssa. Nämä hetket ovat saavuttaneet prosessin kautta teoksellisuuden. Tarinoihin pohjautuvaa työskentelyä pidetäänkin hyvin soveltuvana taiteenlajina vanhusten kanssa työskentelyssä, sillä tarinoiden, muistelun ja keskustelun kautta kertojana olemista pidetään ikäihmisten luontaisena taipumuksena (Väänänen 2007, 66).

Minulta kysytään usein konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä me vanhusten kanssa teemme. Voin kyllä kysyjän niin halutessa luetella lukuisia materiaalilähtöisiä taidetekniikoita, joita olemme käyttäneet, mutta tärkeimmäksi nostan hetkessä olemisen. Yhteisön kanssa työskennellessä pidän merkityksellisenä erityisesti sitä, että taidetta on itse kohtaamistilanteemme. Sitä ei voi käsin koskea jälkeensä, mutta sen tuntee siinä läsnä oleva henkilö itsessään. Se jättää jäljen ja herättää ihmisessä jotain muutosta.

Menen kohtaamisiimme avoimena ja siitä lähtökohdasta, että yhteinen hetkemme vanhusten palvelukeskuksen asukkaan kanssa tuo hänelle yhdenvertaisen taiteen kokemisen hetken kanssani. Dementoituneiden vanhusten kanssa sanataiteen parissa työskennellyt Outi Juurikainen (2007, 43) kertoo oivalluksen taidetyöskentelystään olleen siinä, että löysi taidetoiminnan merkityksellisyyden koko kohtaamisen prosessissa, joka sisältää mm. sanoja ja filosofointia. Koen hänen tavoin löytäneeni vanhusten palvelukeskuksessa juuri tuon taiteen laajemman merkityksen ymmärtämisen. Tämä on tuonut vapautta ja rauhaa työskentelylleni. Sen ammatillisen kasvun saavuttaminen on onnistunut itselläni yhtäjaksoisesti vuodesta 2018 alkaneen työskentelymahdollisuuden sekä tämän narratiivisen tutkimustyön avulla. Lyhyen projektimaisen työskentelyn aikana en olisi tätä tärkeää havainnointia ehtinyt kokea ja analysoida. Olen taiteilijana hitaan ja hautuvan prosessointityön tekijä.

Luovuudessa vanhuksilla on elämänviisauden toimintapankki käytössään. Luovuudessaan vanhus voi olla yliverlainen kyetessään leikinomaiseen toimintaan samalla viisaudellaan tilannetta havainnoiden ja toimien näin vailla häpeän tuntemuksia (Väänänen 2007, 61). Martelan (2020, 87) mukaan elämän rajallisuuden ja kuoleman tietoisuus ei vähennä elämän merkityksellisyyttä, vaan tällöin ihminen voi olla tietoisempi

kuin koskaan elämän arvokkaista hetkistä. Elämän rajallisuuden tiedostaminen on läsnä vanhusten palvelukeskuksessa. Koen rauhaa vanhusten kanssa. Nautin siitä hiljaisen tiedon viisaudesta, joka lepää heissä vailla hötkyilyn tarvetta. Meillä ei ole suorituspaineita tekemisissämme. Minulla voi olla kiire, kun valmistelen taidehetkeämme, mutta kohtaamisemme alettua kiire jää pois. Se katoaa. Tilalle tulee yhteinen aika.

Ote työpäiväkirjasta huhtikuussa 2020:

Hoitajan kommentti osoittaen samalla vanhuksien suuntaan: ”Sun kautta mä olen löytänyt taiteen tekemisen hienouden, kun teet täällä tätä työtä.” Jos olisin sanavalmis ihminen, niin olisin sanonut näin jälkiviisaana ajatellen hänelle: ”Kiitos samoin. Niin minäkin teidän kauttanne.”

Yhtenä taiteenmuotona käytän työssäni vanhusten palvelukeskuksessa runoutta. Luokiessani asukkaille runoja, on tilanne tuolloin vuorovaikutuksellinen ja itsellenikin merkittävä. Runo ei ole minulle vain suusta päästettyjä sanoja kuulijalle purtavaksi, vaan koen hetkessä vuorovaikutuksellista yhdessäoloa. Kokijuus ja tekijyys sekoittuvat kohti yhdenvertaisuutta, kohti kokonaisuutta. Yhteiskuntatieteiden dosentti Silva Tedre (2007, 73–81) kirjoittaa artikkelissaan näkökulmia vanhusten erilaisesta kohtaamisesta. Keskiössä on kohtaamisen vaikutukset vanhukselle muodostuvasta omasta tekijyydestä palvelukeskusympäristössä. Aktiivisen ja passiivisen kokemisen ja katsomisen ero on merkittävä tekijyysnäkökulmasta. Pienillä toimintatapojen muutoksilla passiivisesta kokijasta saadaan aktiivinen kokija ja tekijä. Tämä näyttäytyy toiminnassani vanhusten palvelukeskuksessa. Tedre käyttää yhtenä esimerkkinä juuri runoutta: ”Runon esittäminen on myös runon kuuntelemista.” Pitäessäni runohetkeä palvelukeskuksessa käytän tämän asian opittuani nykyään oman tekijyyteni alleviivaamisen sijaan vanhuksen tekijyyttä korostavia ilmaisuja. Esimerkkinä: ”Haluatko kuunnella Eeva Kilven runoja?” Sen sijaan, että sanoisin: ”Haluatko, että luen sinulle Eeva Kilven runoja?” Ymmärrys vanhuksesta aktiivisena ja yhdenvertaisena toimijana auttaa ymmärtämään myös taiteen ja kulttuurin merkitystä osana kokonaisvaltaista ihmisenä eloa. Ihminen saadaan pienillä ilmaisukeinoilla passiivisesta taiteen vastaanottajasta aktiiviseksi taiteen kokijaksi ja tekijäksi. Taidetta on kokemus.

Hän ei ole vain sen tyyni tarkkailija. Eräs Coleridgen toteamus runouden lukemisesta pätee tavallaan kaikkiin, jotka ovat täysin uppoutuneet mielen ja ruumiin toimintoihinsa: ”Lukijaa tulisi viedä eteenpäin, ei pelkästään tai edes pääasiassa uteliaisuuden mekaaninen yllyke tai hellittämätön halu päästä loppuratkaisuun, vaan miellyttävä matkanteko itsessään.” (Dewey 2010, 13.)

3 TAITEILIJANA VANHUSTEN PALVELUKESKUKSESSA

3.1 Taiteilijan valkoinen takki – taiteilijan identiteettini

Siteeraus elämän tarkoitusta kymmenen vuotta tutkineen Frank Martelan haastattelusta (Rinta-Tassi, 2018) tähdentää ajatuksiani tämän hetkisestä työskentelystäni:

”Sananlaskun mukaan jokainen on oman onnensa seppä. Frank Martela sanoo mieluummin: Jokainen on oman onnensa keskushyökkääjä.

– Kun miettii jalkapallon keskushyökkääjää, niin hänellä on tärkeä rooli maalintekijänä, mutta jos joukkueoverit eivät ikinä syötä palloa, niin ei hän pysty tekemään yhtään maalia.

Martelan mielestä onnellisuus ja elämän arvokkuus syntyvät yhteydestämme toisiin ihmisiin.

– Onnellisuus ei ole pelkästään minusta itsestäni kiinni, vaan se vaatii myös siihen ympärille porukan – ihmisiä, jotka tukevat minua pyrkimyksissäni.”

On vapauttavaa ajatella avaavansa itsensä vastaanottavaiseksi kohtaamilleen ihmisille. Työskentely vanhusten kanssa on antanut minulle merkityksellisyyden tunnetta työlleni. Saan olla oma itseni, taiteilija. Tuon meitä yhteen ja kohtaamisemme kautta vahvistuu yhteisöllisyys välillämme. Elämme tilanteessa hetken tuoman tarinan mukana. Tuota tarinaa ei sovi ennalta tarkoin käsikirjoittaa, vaan sen on syytä antaa muodostua tunteiden vietävänä.

Ote työpäiväkirjasta huhtikuussa 2020:

Saavun töihin keskelle koronaviruksen aiheuttamia maailmaa mullistaneita poikkeusoloja. Korona on pitkälti sulkenut vanhukset karanteeniin koitehinsa, sillä lähikontakteja on vältettävä tartuntariskin vuoksi. Omaisten vierailut vanhusten palvelukeskuksiin on kielletty. Koen merkittäväksi sen, että minua ei ole lomautettu, vaan saan tehdä työtäni taiteilijana. Kasvoil-

lani on määräysten mukainen kasvosuoja ja käsissäni kannan isoja kasseja kaikkea mahdollista päivää varten. Pysähdyn tutun asukkaan ovelle tervehtimään iloiten jälleennäkemisestämme: ”Hei Sinä, käsi nousee! Mulla on tässä kassit täysi tavaraa, tehdään jotain yhdessä tänään.” Hän vastaa sängyssään maaten: ”Onko sulla niissä kasseissa hyvää mieltä?” Lupasin, että on. Päivä oli mitä mainioin. Se oli jälleen niitä päiviä, jonka jälkeen koin saaneeni paljon. Huoneen ovensuulla hyvästejä jättäessäni ja jälleennäkemiä toivotellessani totesimme, että olemme molemmat saaneet päivästä iloa ja uusia kokemuksia. Kassit olivat edelleen painavat, mutta askel jälleen kevyempi.

Minulla on synnynnäisenä hermostollisena ominaisuutena erityisherkyys. Tämä on läsnä vahvasti identiteetissäni. Kyseessä ei ole sairaus tai diagnoosi, vaan aistini ovat jatkuvassa virittäytymistilassa ja reagoivat herkästi (Suomen erityisherät ry). Tunnen vahvasti ja analysoin esimerkiksi ihmisten mielialoja ja yhteisöjen ilmapiirin hengen. Jään pohtimaan tapahtumia ja kohtaamisia ihmisten kanssa pitkiksikin ajoiksi. Estetiikan taju on sisäsyntyinen ominaisuuteni ja jatkuvasti läsnä elämässäni. Olen teini-ikästä asti suuntautunut visuaaliselle alalle työskentelemään. Yksi tärkeimmistä sisäsyntyisistä työvälineistäni on intuitio. Taiteilijana koen sen ikään kuin henkiseksi suunnannäyttäjäksi. Taiteellisuus ja luovuus eivät selity erityisherkyydellä, mutta ovat toisaalta tyypillisiä työvälineitä erityisherkälle ihmiselle (Satri 2019, 57, 243). Koen voimakkaan aistimiseni kanavoituvan juuri taiteellisuuteeni. Runoilija Jani Niemisen herkkyyttään käsittelevässä haastattelussa (Krohn 2019, B4) antama kommentti osui itsessäni syvästi: *”Kun kerran ihmettelin, että miksi minulla on niin suuret tunteet, he sanoivat: totta kai sä tunnet, sähän olet taiteilija. Se helpotti.”*

Visuaalisuuden lisäksi tarinallinen ilmaisukeino on osa minua. Kirjoittaminen on kulkenut aina mukani. Olen kiinnostunut ihmisistä, heidän tarinoistaan. John Dewey (2010, 297) on esittänyt sanataiteen olevan keino päästä toisten ihmisten yhteyteen todennäköisesti paremmin kuin millään muulla kanssakäymisen tavalla. Taide tekee yhdessäolon mahdolliset sosiaaliset esteet ylipäästäviksi ja taiteenlajeista juuri sanataide tekee sen voimakkaimmin. Olen mielissäni, että voin yhteisötaiteilijana käyttää monipuolisesti itseäni inspiroivia taiteen muotoja. Näin saan työskentelystä omalle taiteilijuudelleni tukea, syvyyttä ja voimaa. Koen, että kohtaamistilanteidemme vastavuoroinen tunnelma tarjoaa annettavaa molemmiin puolin.

Yksi lähtökohta tämän refleктоivan työn tekemiselle on ollut työkuvani kertominen siitä kiinnostuneille ja ammatti-identiteetin kirkastaminen itselleni. Olen taiteilijuuttani pohtiessa miettinyt esimerkiksi, tulisiko minun erotella taiteilijuuteni ja yhteisötaiteilijan työ jotenkin. Kuinka paljon tuon yhteisötaiteilijan työhön oman itseni mukaan? Tulisiko minun taiteilijana irtautua eri ”rooliin” työskennellessäni oman taiteellisen työskentelyni parissa verraten yhteisötaiteilijan työhön vanhusten parissa? Tämän narratiivisen opinäytetyöskentelyn avulla olen löytänyt rauhan ja vastauksen itselleni. Työssä yhteisötaiteilijana en tarvitse erillistä työidentiteettiä. Opetustyötä tekevillä sanotaan olevan opettajaidentiteetti, mutta työ yhteisötaiteilijana ei ole opettamista. Haluan taiteilijana olla sekä vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa, mikä toteutuu palkattuna taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa, että kehittää omaa taiteilijuuttani, omaa taiteellista ajattelua ja olemistani. Nämä kaksi osa-aluetta kulkevat omia polkujaan, mutta yhdessä. Ne vaikuttavat toisiinsa ja kiinnostavaa onkin tehdä itsetutkiskelua siitä, miten työskentely kyseisessä organisaatiossa on vaikuttanut minuun taiteilijana.

Filosofi Martela (2020, 66–67) kuvailee romantiikan ajan persoonaa sydänten kuuntelijana, sosiaalisten normien uhmaajana ja kutsumuksensa tavoittelijana. Olen läpikotaisin piirteineni romantiikan ajan ihminen. En palkattuna taiteilijana toimi vain mahdollistajana vaan olen läsnä itsenäni. En heittäydy irti taiteilijuudestani ja muutu muuksi. On hetkiä, jolloin olisi helpompi ottaa ammatinedustajan virkavaate päälle ja asettaa työidentiteetin rooli käyttöön ja suorittaa työpäivä. Päivän päätteeksi riisua työvaatteet ja asettua siviili-minäksi. Minulla ei ole työvaatteita tai erityistä työidentiteettiä tässä työkuvassa. Kuinka tämä luovan työnteon kuvioni käytäntöönpano onnistuu sosiaali- ja terveysalan laitoksessa työskennellessä? Kuinka vahvistan omaa taiteilijuuttani työympäristössä, jossa toimin ainoana taide- ja kulttuurialan työntekijänä? Näiden kysymysten äärellä olen itseni kanssa. Oman taiteilijuuteni, identiteettini, oman ammatillisen kasvutarinani ja oivallusten käsittely tapahtuu läpi opinäytetyön kaikkien lukujen.

Kohtaamiset ilman ammatin tuomaa roolia, omana itsenäni, tekevät toisinaan työstä henkisesti raskasta. Heinäkuussa 2019 olin kirjoittanut työpäiväkirjaani, kuinka minulla ei ole kykyä käsitellä taidehetkissäni yllättäen vastaan tulevaa, asukkaasta purkautuvaa voimakasta ahdistuneisuutta ja masentunutta olotilaa. En ole taideterapeutti, vaan taiteilija. Ymmärrän taiteen voivan olla itsessään terapeutista toimintaa, mutta ei terapiaa, sillä paikalta puuttuu terapeutti käsittelemään toiminnassa läpi käytyjä tunteita. Terapialle on oma paikkansa sitä tarvitseville, mutta koen tärkeänä tarjota ihmisille myös taidetta ilman hoidollista tavoitetta tai päämäärää. Vastaavanlaisissa tilanteissa

käännyn ja ohjaan asukkaan hoitohenkilökunnan puoleen. Kohtaamisissa palvelukeskuksen asukkaiden kanssa olen jatkuvasti tämän tilanteen rajalla, näitä asioita pohtien.

Mietin usein soveliaisuutta taidehetkissäni etenkin runojen aiheissa. Tähän liittyy vahvasti oman identiteetin tuominen osaksi tilannetta. Se olen minä, joka olen valinnut, mitä asukkaille luen, joten minun on seistävä sanojeni takana. Kuolema, sairaudet, yksinäisyys, epätoivo ja suru sekä hengellisyys ja seksuaalisuus runojen sisältönä tuovat haasteen. Se haaste tulee omasta vaikeudestani käsitellä edellä mainittuja aiheita. Minulla on taiteilijana taidehetkistäni vastuu. Olen saapunut vanhusten kotiin kuin kutsumattomana vieraana. Mikä on tällöin hyvä taidetuliainen? Tunteiden tasapaksuus ja ääripäiden välttely eivät ole ratkaisu. Tasapaino on oltava aiheiden käsittelyssä. Kaikesta voidaan puhua, mutta tarkoitukseni ei ole jättää päällimmäiseksi tunteeksi asukkaille esimerkiksi surullisuutta lähtiessäni pois heidän luotaan.

Työ vanhusten parissa on henkisesti rikastuttavaa. Se on myös henkistä kapasiteettiani kuluttavaa. Vastapainona erittäin sosiaaliselle yhteisötaiteilijan työlle on oma taiteellinen työskentelyni, jota tarvitsen säilyttääkseni kosketuksen, herkkyyden ja intohimon taiteelle. Tarvitsen aikaa omalle taiteelliselle työskentelylleni pysyäkseen vireessä. Työskentelytavoitani olen osittain vanhankantaisiin taiteilijamyytteihin vinksallani. Tarvitsen elääkseni, kasvaakseni ja uutta taidetta synnyttääkseni ajan hiljaisen työn prosessoinnille. Tämä on hetkellistä erakoitumista itseeni. Koen, että iso osa taiteilijuuttani on ajattelua ja tuumailua. Luovuutta ei voi puristaa ihmisestä loputtomiin ilman aikaa palautumiselle.

3.2 Lääkekaapin inventaario – taiteellinen tuotanto

Koska elämä ympärilläni tekee minusta minut, niin myös työ vanhusten parissa tulee osaksi taidettani. Annan sen tulla ja otan vastaan. Koen saavani yhteisötaiteilijan työstä omaan taiteelliseen työskentelyyni paljon merkityksellisyyttä. Luulen minulla olevan taiteellisesti nyt enemmän annettavaa, kuin ennen tätä työtä. Olen kokemuksellisuudessa nyt rikkaampi. Tanssitaiteilija Annamaria Ruzza työskenteli vuosina 2006-2007 Keinun – taiteilijat vanhusyhteisön arjessa -projektissa Joensuussa. Hän kirjoittaa taiteilijana työskentelynsä vanhuspalveluissa inspiroineen ja mahdollistaneen panostamisen myös omaan taiteelliseen työskentelyynsä. Kuten minäkin, myös Ruzza kertoo saaneensa taiteelliseen työskentelyyn kaipaamaansa syvempää merkitystä vanhusten kohtaamisista. (Ruzza 2007, 36–37) Kohtaamisten tuomat kokemukset ovat vahvista-

neet uskoani taiteen mahdollisuuksista vaikuttaa yhteiskunnassa. Minua kiinnostaa ihminen kokonaisuutena, ihmisen läpi elämän muuttuva olemus fyysisesti ja henkisesti. On kiinnostavaa, kuinka kehomme viestivät. Kuinka aika piirtyy ihoomme. On myös huomion arvoista, kuinka kehomme voi jättää mieleemme vangikseen. Entä miten muuttuu kehonkuva murtuvan mielen alla? Edellä mainitsemieni pohdintojen parissa tulen työskentelemään taiteellisena projektina tämän taustatutkimuksena toimivan opinnäytetyön jälkeen.

Teen omaa taiteellista työskentelyäni moninaisin tekniikoin. Ihmisyyttä tutkiessani olen löytänyt figuratiivisesta kuvanveistosta itseäni inspiroivan taiteenlajin. Figuratiivinen kuvanveisto ei ole länsimaissa nykytaiteen kentällä suosituimpien kuvanveiston ilmaisukeinojen kärkipäässä. Se on täällä taiteen historiaa. Itänaapurissa laji voi ja kehittyy hyvin. Kiinnostukseni historiaan on yksi syy figuratiivisen kuvanveiston kiehtovuuteen. Se tuo itselleni kulttuuri- ja taidehistorian lähelle. Mielikuvituksella ihan käsin kosketeltavaksi. On kiinnostavaa tutkia kuvanveiston keinoin anatomisen ja henkisen ominaisuuden yhdistämistä samaan teokseen.

Sosiaalisen ja fyysisen ihmisyyden käsittelyn ulkopuolelta henkireikäni ja ikuinen inspiraationi lähde on luonto. Sen pariin palaan aina. Luonnon äärellä pääsen irti raskaastikin käyvistä kohtalokkaista elämäntarinoista. Luonnossa ajankulun käsitykseni hämärtyy ja vauhti hidastuu. Silloin pystyn saavuttamaan vilisevät ajatukseni, saan ne kiinni. Se on palautumista ja eräänlaista nollautumista. Luonto on paitsi työkalu työhyvinvointini ylläpitoon ja parantamiseen, niin myös teema, joka toistuu teoksissani. Luonnon eheyttävää vaikutusta käytän myös taidehetkissämme vanhusten kanssa. Olemme käyneet esimerkiksi fyysisesti sekä virtuaalisesti luontokävelyillä ja käyttäneet luontoa aiheenamme maalauksissa, saviveistoksissa ja runojen kirjoittamisessa. Luonto on yhteinen voimavaramme.

Sanataiteesta runot ovat nousseet yhteisötaiteilijan työni kautta itselleni tärkeäksi taiteenlajiksi. Olen aina kirjoittanut tarinoita, mutta nyt olen löytänyt sanataiteen monipuolisuuden uudesta näkökulmasta runojen kautta. Sanojen suuri kyky tunteiden saavuttamisessa on vakuuttanut minut. Niiden voima nousi arvaamattani tutkimusprosessin mukana tämän opinnäytetyön kantavaksi voimaksi, taiteilijan työni kulmakiveksi ja huojuvan tornin perustusalikoiksi.

3.3 Taiteilijan vapaus ja työskentely marginaalissa

On tärkeää, että taiteilijalla osana hyvinvointiorganisaation henkilökuntaa toteutuu taiteilijan vapaus toiminnassaan. On oltava mahdollisuus aistia ja antaa sen tuoman kokemuksen kuljettaa. Taidehetkien mahdollinen rutinoituminen osaksi toimintaa voi palvelukeskuksen aikataulutettuun ja rutinoituneisiin toimintatapoihin tottuneesta hoitohenkilökunnasta tuntua hyvältä, mutta taiteilijana se saa pohtimaan uusia tapoja toiminnalle (Ruzza 2007, 38). Haluan pitää kiinni jatkuvasta työn kehittämisestä ja kokeilunhalusta. Taiteilijan ammatissa toimiminen vanhusten palvelukeskuksessa on oltava kontekstin huomioivaa ja soveltavaa. Pidän itseäni muuntautumiskykyisenä sen suhteen, kuinka laajalti eri yhteyksissä näen taiteilijan työskentelymahdollisuudet. Joustavuuden ja uudistumishalukkuuteni lisäksi koen tärkeäksi asiaksi taiteellisen työskentelyn tarpeista kiinni pitämisen. En ole hybridi-kone, vaan taiteilija.

Kulttuuritoimen työntekijänä tulen sosiaali- ja terveystieteeseen organisaatioon sen ulkopuolelta. Taiteilijoilla ei ole paikkaa sosiaali- ja terveysalan hierarkiassa. Minut on palkannut kulttuuritoimi, joka toimii fyysisesti eri paikassa, kuin palvelukeskus, jossa toimin työssäni. Työ on hyvin sosiaalista, mutta yksinäistä siitä näkökulmasta, että työskentelen vailla kollegojen tukea. Vallitsevat toimintatavat palvelukeskuksessa ovat lääke- hoitotieteeseen perustuvia ja yksin taide- ja kulttuurialan osa-aikaisena työntekijänä tälle kentälle astuminen ei ole yksinkertaista (Tedre 2007, 78). Marginaalissa työskentelevänä työn kehittäminen on haastavaa. Ollessani koko kaupungissa ainoa sosiaali- ja terveysalan organisaatiossa työskentelevä taiteilija, jää työn kehittäminen näkökulmiltaan yksipuoliseksi. Luovassa työssä, kuten missä tahansa asiantuntijatyössä, yhteistyö voi tuottaa lopputuloksen, jota yksin työskentelemällä ei saisi aikaan (Satri 2019, 267).

On tärkeää, että osaksi sosiaali- ja terveysalan koulutusta viedään kulttuurialan ymmärtämistä. Koulutuksen sisällön tulee avata taiteen- ja kulttuurin mahdollisuuksien näkökulmia. Sitä kautta opitaan holistisen ihmiskäsityksen merkityksellisyyttä vanhustyössä ja näin mahdollistetaan toimintatapojen muutoksia organisaatioissa. Näin tunnistetaan tarve moniammatilliselle vanhustyölle. Kulttuurikoulutus hoitohenkilökunnalle ei poista kulttuurialan työntekijöiden tarvetta hoivalaitoksissa. Pidän oleellisena sitä, että kulttuurialan koulutautuneita erityisasiantuntijoita, kuten taiteilijoita, palkataan työhön sosiaali- ja terveysalan organisaatioihin. Tällä tavalla saadaan aikaan merkittäviä muutoksia toimintatavoissa. Näin saadaan rikottua hoivalaitosten lääketieteen ja sairaanhoidon

vallitseva hierarkia ihmisen tarpeiden ainoana arvioijana ja palveluiden tarjoajana. Jokaisella alalla on erityisosajansa ja näiden yhteistyönä syntyy mahdollisuus kokonaisvaltaiseen ihmisen kohtaamiseen.

3.4 Tarkistetaan annostus

Lyhyillä kulttuurialan hankkeilla ja projekteilla saadaan hoivalaitosten arkeen piristystä ja vaihtelua, mutta pysyviä muutoksia saadaan aikaan sitouttamalla esimerkiksi taiteilija osaksi vakituista henkilökuntaa. Itselläni on palvelukeskuksessa seitsemän työtuntia viikossa yhteisötaiteilijan työhön. Työsopimus on määräaikainen. Käytännössä teen työtä palvelukeskukselle viikon jokaisena päivänä, sillä työni pitää sisällään paljon ajattelutyötä. Pauliina Lapio ja Taiteen edistämiskeskus ovat tuottaneet menetelmäoppaan yhteisölähtöiselle taiteilijaresidenssille sosiaali- ja terveysalalle (2019). Siinä määritellään taiteilijalle sopivaksi kohtaamis- ja asiakastyöksi noin 1,5-3 tuntia päivässä, sillä tämän työn päälle taiteilija tekee vielä esimerkiksi suunnittelu- ja tiedonhankintatyötä, valmistelee taidehetkiä ja hankkii materiaaleja (Lapio 2019, 15). Taiteilijan työtuntimäärät tulee suhteuttaa hoivalaitoksen kokoon nähden realistiseksi. Itselläni olisi palvelukeskuksessa yhteensä viisi osastoa, jolla työskennellä, joten on sanomattakin selvää, että seitsemän viikkotyötuntia ei riitä kohtaamisiin kaikkien kanssa.

Vähäiset resurssit työajan puolesta ovat johtaneet itselläni riittämättömyyden tunteisiin. Työpäiväkirjassani palaan säännöllisin väliajoin kirjoittamaan turhautumisen tuntemuksia. Nämä tunteet ovat heränneet yhtä aikaa ammatillisen oppimisen kanssa. Taiteilijana kehitän jatkuvasti työtäni ja tämä taidetoiminnan tuominen osaksi vanhuspalveluiden toimintaa on osoittautunut kehittämisen arvoiseksi. Ei uudistamista uudistamisen vuoksi, vaan tarpeeseen. Säännöllinen taidetoiminta on tavoiteltavaa. Sen kehittämiseen ja toteuttamiseen tarvitaan aikaa.

Ote työpäiväkirjasta toukokuussa 2019:

Hoitaja: ”Jatkuvuus muistisairaiden taidehetkissä on tärkeää. Ettei olisi pitkiä taukoja. On hyvä, että henkilö on eri kuin hoitaja, sillä heillä on oma roolinsa asukkaiden kanssa.”

Mitä paremmin opin tuntemaan asukkaat, sitä yksilöidymmin pystyn huomioimaan heidät kohtaamisissamme. Muutamalle tutuksi tullee asukkaalle luin kerran Juicen tulokinnan taivaasta runona ”Taivaassa haisee”. Vuoropuhelua Jumalan kanssa Juicen sanataiteella. Tiesin heidän huumorintajunsa venyvän siihen ja runon aiheuttavan hilpeyttä hetkeemme. He pitivät Juicea tämänkin runon jälkeen viisaana sanataiturina. Nämä asukkaat kokivat itse asiassa saavuttaneensa uuden ulottuvuuden Juicesta kahden pitämäni Juice-teemaisen runohetken jälkeen. Toinen asukkaista kävi pohtimaan, että löytyyköhän lukemaani kirjaa myös heidän paikalliskirjastostaan.

3.5 Taiteilijan resepti – havaintoja baskeri silmillä

Löydän työskentelystä taiteilijana sosiaali- ja terveysalan organisaatiossa yhtäläisyyksiä ekoaktivistisen taiteellisen työskentelyn kanssa. Perusajatuksena molemmissa toimii se, että taiteella tuodaan ja tehdään olemassa olevien rakenteiden sisään hyvinvointia. Taiteilijana toimiminen on eräänlaista fasilitointia asukkaiden ja viranomaisten välillä. Mahdollisuudet vaikuttaa taiteen keinoin yhdenvertaisuuden toteutumiseen vanhusten palvelukeskuksen arjessa ovat varteenotettavat. Yhdysvaltalainen taiteilija Natalien Jeremijenko kutsuu ihmisiä pystyttämilleen Environmental Health Clinic - vastaanottopisteille keskustelemaan asukasnäkökulmasta asuinympäristöstään. Hän mahdollistaa asukkaiden kokemusten ja tunteiden kuulemisen. ”Reseptinä” hän jakaa ideoita asukkaiden elinympäristön parantamiseksi. Jeremijenkolla on taustalla ajatus holistisesta ja monitieteisestä ajattelusta. Hän käyttää ihmisten terveyttä ja ympäristön hyvinvointia sekä niiden välistä yhtälöä tutkivia lääketieteellisiä tutkimuksia taustalähteinään. (Taipale 2017, 40–42.) Jokaisessa vanhuspalveluyksikössä on tarve omalle Jeremijenkolle, taiteilijalle.

”Muut pystyvät huomaamaan syntyneen seitin vasta sitten, kun sinne alkaa tarttua sitä, minkä pyydystämiseen se on kudottu.” Taiteilija Katrin Havian lainaus. (Satri 2019, 266.)

Taide on ympäristön ja kokevan ihmisen vuorovaikutusta (Dewey 2010, 280). Kokonaisvaltaisuuden maksimoimiseksi taide tulisi saada rakenteiden sisään päälle liimattujen hetkien sijaan. Ihmisen henkisiä tarpeita ei tule aliarvioida. Kotona ihminen voi valita rutiininomaisesti ajallaan tapahtuvan arkitoiminnon sijaan tekevänsä ensin henkistä hyvää tuottavan toiminnon (Tedre 2007, 73–81.). Kotona siihen on ihmisellä itsemääräämisoikeus.

Tekemisen, toimintojen ja tarpeiden hierarkian tarpeellisuutta vanhusten palvelukeskuksissa on tarkasteltava, jotta voidaan pyrkiä uusiin toimintatapoihin ilman perustarpeiden ja henkisten tarpeiden vastakkainasettelua (Tedre 2007, 76). Taiteilija Marja Liisa Jokitalo kirjoittaa artikkelissa ”Monet roolini taiteilijana palvelutalossa” (2016, 253) työstään Tukeva porras – kuvataiteesta hyvinvointia -hankkeessa. Hän kertoo havainnoissaan palvelutalossa vallitsevasta hierarkiasta asukkaiden ja henkilökunnan välillä. Jokitalo koki tarpeellisuutta tarjota taiteen keinoin mahdollisuuksia käsitellä asiaa. Hän järjesti henkilökunnalle taide-interventioita aiheen yhdessä pohtimiseen. Taiteilija voi auttaa kehittämään työyhteisön toimintaa omilla työvälineillään.

3.6 Havaintoja tilasta

Tilalla, elinympäristöllämme, on merkittävä vaikutus ihmisen hyvinvointiin. Jo 1940 -luvulta asti on jyrsijäkokein tutkittu virikkeellisten ympäristöjen terveysvaikutuksia. Lopputuloksena erilaisia pintoja sisältävissä ja aisteja herättelevissä asumishäkeissä jyrsijöiden todetaan voivan terveemmin kuin pelkistetyissä ”normaaleissa” häkeissä elävät jyrsijätoverit. Hiiriä on eläinkokeissa altistettu siirtogeneettisesti Alzheimerin taudille. Virikkeellisten häkkien jyrsijöillä Alzheimerin taudin on todettu hidastuvan: muistaminen, oppiminen ja aktiivisuus on ollut ”normaalien” häkkien asukkaisiin verraten parempaa. (Leppänen & Pajunen 2019, 35.)

Kaikki ihmisen aistit määrittävät tilan tuomaa tunnetta. Onko pintamateriaali koskettaessa kylmä vai lämmin? Jo se, että näemme esimerkiksi metallisen pinnan, tuo ilman kosketustakin meille mielikuvan tuntemuksesta. Muistamme miltä tuntuu kylmä metalli. Loisteputkivalaisimia olemme tottuneet näkemään julkisissa tiloissa. Julkisen tilan tunnelma ei ole kodikasta. Mitä ääniä kuulemme? Omat ajatukset voivat hukkuu naapurin televisioon tai huutoihin. Syönkö ruokani kauniista astioista vai ruokailenko laitospöydän tunkkavaroilla? Ruokailusuojat voivat olla myös kauniita sairaalamaisten kertakäyttöisten sijaan. Vanhusten palvelukeskuksessa tavoite on miellyttävä tilan tunnelma. Pienet yksityiskohdat muodostavat ison kokonaisuuden.

Ote työpäiväkirjasta tammikuussa 2019:

Asukas ei tiennyt tai muistanut, että palvelukeskuksen huoneeseen saa tuoda omia kalusteita tai tauluja seinälle. Olisin ollut heti valmis sisustusprojektiin. Ensi

hätiin kaivoin varastosta yhden taulun ja kehystin hänen oman maalauksensa seinälle.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012) määrittelee 4. luvussa palvelujen laadun varmistamisen. Edellä mainitun 4. luvun pykälässä 22 laki käsittelee toimitiloja, jossa määritellään turvallisuusvaatimusten lisäksi toimitiloille lain edellytys olla kodikkaita. Ihmisen muuttaessa asumaan vanhusten palvelukeskukseen, tulee hänen saada itseään miellyttävä huoneen estetiikka. Taitelijan yhtenä työnkuvana näen huoneiden kodikkuuden aikaansaamisen yhdessä asukkaan, omaisten ja hoitohenkilökunnan kanssa. Olen vanhusten palvelukeskuksessa saanut useita toiveita vaikuttaa tähän viihtyvyyttä lisäävään asiaan. Professori Erkki Vauramon palvelutalo- ja laitosasumista käsitelleet tutkimukset ovat tulleet siihen päätelmään, että Suomessa palveluasumisyksiköissä asuminen on ahdasta ja huoneet ovat laitosmaisia, vaikka henkilökohtaiset tavarat olisivat asukkaan viihtymisen kannalta tärkeitä. Henkilökohtaiset tavarat ovat osa ihmisen muistia ja historiaa. Koti-sanaa Vauramo ei yhdistäisi tutkimustensa perusteella palveluasumisyksiköissä asumiseen. (Björkman 2019, 26.)

Tähän epäkohtaan, johon lakikin jo velvoittaa puuttumaan, tulisi kiinnittää huomio. Oma huomioni on, että osa asukkaista asuu todella laitosmaisen pelkistetyssä tilassa vailla mitään huoneen kodikkuutta. Osalla asukkaista on joitain omia tavaroita tuotuna huoneeseen. Olen kuullut monia tarinoita asukkailta heidän tavaroidensa saattelemien muistojen kautta. Uuden kodin laittaminen mielekkääksi yhdessä asukkaan kanssa olisi kaiken kaikkiaan hyvä hetki tutustua. Muuttoprosessin yhteydessä olisi mahdollisuus myös kirjoittaa asukkaan kanssa hänen elämäntarinaansa ja kirjata ylös esimerkiksi taide- ja kulttuurimieltymykset ja toiveet. Nähtäisiin vaivaa ja käytettäisiin aikaa, jotta asukas tuntee olonsa mahdollisimman tervetulleeksi uuteen kotiin, ventovieraaseen yhteisöön.

4 DIAGNOOSEJA OPINNÄYTETYÖN TAITEELLISESTA OSUUDESTA

4.1 Lähtökohdat teokselle

Taiteellisen osuuden kuuluminen opinnäytetyöhöni oli itselleni selvää ja tarpeellista kuvataiteilija YAMK-opinnäytetyössäni. Taiteellinen ilmaisu on kommunikoinnin keinoni. Se on työni ja elämäntapani. Pidän oleellisena, että puhun kielellä, jota käytän luontevimmin. Taiteen ja kulttuurin merkityksellisyydestä ihmisen hyvinvoinnin kannalta on paljon raportteja, joiden joukkoon lukeutuu myös oma opinnäytetyöni kirjallinen osuus. Tämä taiteellinen osuus, taideteos, opinnäytetyössäni on yksi ilmaisukeino tieteellisten tutkimusten ja taloudellisten hyötylaskelmien rinnalle.

Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus toimii taustatutkimuksena opinnäytetyön nimeä kantavalle taiteelliselle projektilleni, jonka parissa jatkan työskentelyä opinnäytetyön jälkeen. Projekti tulee tuomaan taiteen ilmaisukeinoin vastauksia ja näkökulmia työstäni ja kokemuksistani vanhuspalveluorganisaatiossa. Opinnäytetyöstä alkunsa saanut taiteellinen projekti on kieleni ja keinoni kertoa taiteen ja kulttuurin merkityksellisyydestä osana sosiaali- ja terveystaloutta.

Suunnittelin työjärjestyksen opinnäytetyölleni niin, että taiteellisen teoksen toteuttamistavan valinnalle jäi aikaa. Lähdin tekemään opinnäytetyön kirjallista osuutta ensimmäisenä. Halusin perehtyä syvällisesti taiteilijuuteni reflektointiin ennen päätöstä siitä, mikä teos tulisi olemaan tekniikaltaan. Annoin tietoisesti intuitiolleni vapauden kuljettaa suuntaa teoksen toteuttamiselle. Uskoin oivaltavani teoksen oikean toteuttamistavan kirjallisen osuuden ollessa siinä vaiheessa, että tuntisin päässeeni sisälle narratiivini maailmaan. Näin uskoin saavuttavani teokselle ilmaisun, joka vastaa opinnäytetyöni tutkimuskysymykseen. Teos on opinnäytetyöni tärkeä näkökulma ja tasavertainen puheenvuoro raportin rinnalla.

4.2 Taiteilijana offisiinissa

Museoissa on mielenkiintoa ja puoleensa vetävyyttä. Historia ja tarinat niiden ympärillä ovat kiehtovia. Ne tuovat olemassaololle perspektiiviä. Saan taiteellista inspiraatiota

museomiljöistä. Yksi tällaisista vahvan vaikutuksen tehneistä museoista on Turun Apteekkimuseo. Saatan seistä tarinoita tulvivissa tiloissa pitkiä aikoja ikään kuin imien niitä itseeni. Aistit virittäytyvät visuaalisen harkitun runsauden, narahtavan lattian ja autenttisten tavaroiden tuomien tuoksujen avulla kokemuksellisesti vahvaan, tunteita herättelevään henkiseen tilaan. Tähän tunnelmaan perustan tämän taiteellisen projektini historiaa, nykyhetkeä, kokemuksellisuuden ja visuaalisuuden yhdistämistä.

Ollessani jälleen vierailemassa Turun Apteekkimuseossa syksyllä 2019 kolisivat palaset päässäni kohdalleen. Löysin tunnetason lisäksi konkreettisen historiaan tukeutuvan tietoperustan, joka yhdistää taiteellisen työskentelyni ja apteekkihistorian. Myös opinäytetyöni nimi löysi muotonsa tuolloin. Tämä taiteellinen prosessi yhdistää taiteen, lääkinnän ja apteekkityön historian nykyhetkeen. Näiden yhtälöstä syntyy taiteellinen tulkintani taiteilijan työstä vanhuspalveluorganisaatiossa: ”Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus”.

1700- ja 1800-luvuilla apteekkien myymälä- ja asiakaspalvelutilaa kutsuttiin offisiiniksi. Se oli apteekkityön näyttämö, jossa asiakkaat saivat katsella henkilökunnan valmistessa lääkkeitä. Tila oli näyttävä lattiasta kattoon ulottuvine tummine puukalusteineen. Hyllyt oli järjestetty täyteen lääkepulloja ja -purkkeja. Lisäksi tilaa koristivat esimerkiksi kreikkalaiset antiikin jumalten näköisveistokset, lääkinnän ja terveyden jumala Asklepios ja puhtauden jumala Hygieia. Samaan aikaan taidetta esiteltiin yleisölle tummanpuhuvissa saleissa, joissa teokset oli ripustettu lattian rajasta aina kattoon asti. Nykyään apteekit ovat yleisilmeeltään hohtavan valkoisia ja koristeettoman pelkistettyjä lääkemyynnin tiloja. Vastaavasti taidegalleriamme ovat puhtaan valkoisia hiljaisuuden tiloja. (Hänninen ym.2018, 57–69.)

Vanhusten palvelukeskuksessa lääkitseminen on osa arkea. Lääkettä ei valmisteta enää näyttävästi offisiinin pöydän ääressä ihailevien katseiden alla, vaan piilossa lukittujen ovien takana. Tarjoan taiteilijana omat lääkkeeni kaikkien saataville keskelle offisiinia, keskelle palvelukeskusta. Tarjoiltavaksi kaikille sopivalla annostuksella. Mukaan mahtuu myös menneiden aikojen magiikkaa. Taiteilijan työ vanhusten palvelukeskuksessa ei ole hohtavan valkoista taidegalleria-ainesta. Työni resonoi enemmän historian narisevien offisiinien lautalattioiden kanssa. Lausun vaikka runon tai kaksi, offisiinin pöydällä päälläni seisten.

4.3 Taiteellista oireilua

”Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus” tulee tulevaisuudessa pitämään sisällään sarjan teoksia. Opinnäytetyön taiteelliseksi osuudeksi tein tämän teossarjan ensimmäisen teoksen. Teoksen suunnitteluprosessi eteni opinnäytetyön tutkimuksellisen raportin havaintojen mukana. Tarinat, kohtaamiset ja runot nousivat tärkeään osaan tutkimuksessani taiteilijan työstä vanhusten palvelukeskuksessa. Tällä oivalluksella oli merkityksensä taiteellisen teoksen muodostumisessa.

Ensimmäinen ajatukseni taiteelliseksi osuudeksi oli tehdä tutkimusta ihmisistä figuratiivisen kuvanveiston keinoin. Maailmanlaajuinen koronaviruksen aiheuttama pandemia muutti nämä suunnitelmat. Tein talvella 2020 figuratiivisen kuvanveiston opintoja Helsingissä Taideyliopistossa aikeinani liittää siellä tekemäni teokset opinnäytetyöhöni. Koronaviruksen vuoksi kurssi keskeytyi yllättäen. Oli tehtävä suunnitelmamuutos ja jättää kyseiset veistokset pois tästä opinnäytetyöstä odottamaan tulevaisuuteen.

Otin suunnakseni sanataiteen. Päätin kirjoittaa työni narratiivin runomuotoon. Runon esitysmuodoksi valitsin runovideon, sillä halusin luoda sanoilleni myös visuaalisen maailman. Runovideo tekniikkana kuten työ taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa ovat lajeina taidemaailman marginaalissa. Hiljainen huuto suljettujen ovien takaa.

Runovideo kertoo työstäni taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa. Siitä, kuinka matka on ollut täynnä toiveita ja uskoa. Pessimismiä ja pettymyksiä. Iloa ja epätoivoa. Ennen kaikkea merkityksellisiä hetkiä ja lähimmäisen rakkautta.

4.3.1 Runo

Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus

Se oli erityinen päivä. ”Sä voit tehdä mitä vaan ihminen.” joku sanoi. Mä uskoin sitä. Helppouskoisilla on kivempaa. Se on siunaus. Se piti mua vaaleanpunaisena.

Rakkaus on tehty jaettavaksi. Lähdin etsimään sitä sinä päivänä. Mun ajatuksissa tuoksui tuolloin vahtokarkki. Mä huusin: ”Rakkautta!”

Se oli pitkä päivä. Sisällisesti. Luulotautisuutta ja heikkohermoisuutta. "Maailma tarvitsee harmautta." mulle sanottiin.

Epämääräiseen oudon olon tuntemukseen teelusikallinen pulveria sekoitetaan nesteseen. Nieltynä.

Itkettää, unelmat valuvat kyynelten matkassa poskia pitkin. Silmätippoja kuviin silmiin kahdesti päivässä kuurina. Kyynisyyttä. Tarttuvaa. Oireilee epäuskon tuntein. Sisällisesti kapseleita. Niitä punaisia pahoina päivinä.

Maailma tarvitsee vaaleanpunaista. Sisällisesti.

Lähimmäisen rakkautta annostellen roppakaupalla kauhallisia, pitkin päivää vuosien ajan, säännöstelemättä suoraan sydämeen.

Otetaan veitsenkärjellinen lempeä. Pistän sitä sinulle pulloon, annostelet sitten itse. Voit sipaista leivälle tai suoraan kielen päälle.

Ulkoisesti laimentamattomana iholle. Auttaa puutuneisuuteen. Puuttuvan jalan pistelylle pinkkejä pillereitä. Tarpeen mukaan ja toistaiseksi. Puuttuminen lopullista.

Kipua sisäisesti. Hoidetaan sisällisesti. Ulkopuolisuuden tunne. Tunnevammaisuus tahaton.

Hirveä himo menee ihon alle. Turrutetaan tuskaisuutta. Sekoitetaan hyvin.

Lisätään annostusta. Sisällisesti kapseleita päivittäin. Sormituntumalla ja intuitiolla.

Ikävä ihmisen luo. Sylittelyä akuuttiin tarpeeseen, pitkittyneeseen puutokseen, päiväkausien ajan.

Teelusikallinen päivässä tokkuraisuuteen. Tarjoillaan vierihoidossa käsi kädessä.

Pakkomielle hämärtää todellisuudentajua.

Sekaisin ja suunniltaan. Kuvailee harhaisuudelle häpeän tunnetta. Annetaan myötätuntoa.

Vähennetään lääkitystä.

Annetaan rakkautta. Hienoista vienoa hymyä huulipielissä. Tarttuvaa.

4.3.2 Runovideo Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus

Linkki runovideoon: <https://youtu.be/c-EZGPPULI8>

Runovideo on noin kuuden minuutin mittainen narratiivini. Se on tarinallinen tulkinta taiteilijana olosta vanhusten palvelukeskuksessa. Se on eräänlainen päiväkirja. Käyn siinä vuoropuhelua itseni ja kokemusteni välillä muodostaen tarinan taiteilijan lääkekaapista. Ulkoisen sijaan kiinnostukseni on vaikuttaa sisäiseen. Kirjoitan reseptejä sisällisesti. Sopivan naiivisti maailman harhaista harmautta vastaan.

Tein kuvakäsikirjoituksen rytmittäen kohtauksia runon draamankaaren mukaan. Kohtauksia videossa on yhteensä 16. Visuaalisen maailman kohtauksiin loin yhdistämällä häivähdyksen offisiinin historiaa sosiaali- ja terveysmaailmaan ja sekoittaen ne nykytaiteella. Rekvisiitta on hankkimaani esineistöä sekä muutama tekemäni veistos. Videon interiööriksi lähdin hakemaan tilaa, joka olisi todellisessa sosiaali- ja terveysalan kiinteistössä. Halusin autenttisen tilan olevan tyhjä kuin valkoinen paperi. Kuin alkuni työkentelyssäni taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa, jossa aloitin kaiken tyhjästä. Kuvaustilaksi saatiin Nokian Pitkäniemen sairaala-alueen tyhjillään oleva rakennus videon ohjaaja, kuvaaja ja leikkaaja Tuukka Ahopellon löytönä.

Käsikirjoituksen ja lavastuksen lisäksi esiinnyn ja toimin lausujana runovideossa. Musiikin runovideoon teki Juho Poutiainen antamieni referenssimielikuvasanojen ja suuntaa hakevien välipalaverien pohjalta. Runovideo kuvattiin yhden päivän aikana huhtikuussa. Videon leikkaus, lausunnan äänitys ja musiikki sekä editointi tehtiin kuvausta seuranneena kuukautena tiiviissä tahdissa. Runovideo valmistui toukokuun lopussa 2020.

5 JÄLKITARKASTUS

Tämän raportin aikaansaamiseksi kävin läpi ison määrän aineistoa, joka tukee tutkimuskysymystäni, miksi taiteilija tarvitaan osaksi vanhustalvueluorganisaation henkilökuntaa. Tutkimus tuo uutta tietoa taiteilijan työstä vanhustalvueluorganisaatiossa työpäiväkirjojen ja työkokemukseni vuoropuheluna alan tutkimusaineiston kanssa. Päätelmäni osoittavat, että halutessa tyydyttää ihmisen tarpeita kokonaisvaltaisesti, tarvitaan vanhustalvueluorganisaatioon hoitohenkilökunnan lisäksi esimerkiksi kulttuurialalta taiteilijoita. Kannustan kuntia hyödyntämään vanhustyön kehittämisessä taiteilijoiden ammattitaitoa. Näen taiteilijan työnkuvan mahdollisuudet monimuotoisina ja toistaiseksi yleisesti alihyödynnettyinä. Tämä työ osoittaa taiteilijan työn tarpeellisuuden ja tuo sen näkyväksi.

Opinnäytetyöni osoittaa tarpeen vakiinnuttaa vapaa-aikapalveluiden, kulttuuritoimen ja vanhustalvueluiden yhteistoimintaa. Tämän toteutuminen muuttaisi vanhustalvueluorganisaatioiden vallitsevan sosiaali- ja terveysalapainotteisen hierarkian. Se uudistaisi laajasti ihmisen kokonaisvaltaista kohtaamista. Tarpeellista olisi esimerkiksi tutkia mahdollisuuksia laitospaisen asumisympäristön kehittämisestä kodikkaaseen ja muun muassa erilaisia kulttuuripalveluita mahdollistavaan asumiseen vanhusten palvelukeskuksessa.

Opinnäytetyö oli itselleni ensiarvoisen tärkeä itsetutkiskelun ja taiteilijan työnkuvani selkeyttäjä. Tämän työn jälkeen voin tasapainoisemmin toimia yhtä aikaa vuorovaikutuksellisessa yhteisötaiteilijan työssä vanhusten palvelukeskuksessa ja kehittää toisaalta rinnatusten omaa taiteilijuutta, taiteellista ajattelua ja -tekijyyttä. Taiteellisen prosessin merkityksellisyyden löytäminen vanhusten kanssa vietettävistä tarinallisista hetkistä ja keskusteluista on oleellinen havainto itselleni ammatillisesti. Tämän työn vaikuttavuutta on taiteen tuominen lähelle ja helposti saavutettavaksi arkisessa ympäristössä.

Työpäiväkirjan tutkiminen on ollut oman identiteettiin ja taiteilijuuteen pohjaavan narratiivin muodostamisen kannalta tärkeää. Ilman opinnäytetyöprosessia en olisi pysähtynyt tutkimaan itseäni näin tarkasti. Huomattuani nyt tämän pysähtymisen tärkeyden ammatillisen kasvun kannalta, toivon muistavani pysäyttää itseni uudelleen jälleen myöhemmin elämässä. Jatkan työpäiväkirjan säännöllistä pitämistä, sillä se on toimiva itsetutkiskelun keino. Pelkkä muistin kapasiteetti ei riitä.

Tulen käyttämään työssäni narratiivista työskentelytapaa yhä enemmän, opittuani tämän työn kautta sen tärkeyden ajatusten jäsentelyn kannalta. Se tulee olemaan työkaluni omassa taiteellisessa työskentelyssäni ja työssäni yhteisötaiteilijana. Oman elämäntarinan kertominen muille ihmisille tuo tarinankertojalle itselleen ymmärrettävän kuvan eletystä elämästä (Väänänen 2007, 64). Koska elämäntarinamme elää ja muuttuu elämämme mukana, on sitä syytä pysähtyä tarkastelemaan aika ajoin. Ihmisen muuttaessa asumaan palvelukeskukseen, on kyseessä iso kokonaisvaltainen muutos elämässä. Narratiivinen työskentely tukee sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen ja antaa mahdollisuuden rakentaa ”huojuvaa torniaan” jälleen uuteen haluamaansa suuntaan.

Taiteellisena prosessina ”Taiteilijan lääkekaappi – sopivasti naiivi annostus” on saanut tästä tutkimuksesta vakaan pohjan tarinalleen, joka jatkuu taiteellisena työskentelynä tästä eteenpäin. Runovideo on projektin avaava teos. Runovideon valinta tekniikaksi oli pohtivan työskentelyn aikaan saama. Tuumailevalle tekijyydelleni se sopi hyvin. On antoisaa lähteä työstämään taidetta, kun on ensin syventynyt varsin perusteellisesti aiheen taustatutkimukseen. Runovideoista tuli onnistunut kokonaisuus, jossa kiteytyy taide ja tutkimus. Siitä välittyä ajankuva, jossa elämme.

Halusin opinnäytetyön aiheen kehittelyvaiheessa sisällyttää siihen merkityksellisyyden näkökulman ja uskoin saavani sitä tekemällä tämän työn. Löysin merkityksellisyyden syviin vesiin valoa? Löysin hyvinkin. Tulevaisuutta ei voi ennustaa tai ennalta määritellä. Oleellista on, että voimme vaikuttaa siihen yksilöinä teoillamme ja valinnoillamme hetkessä.

Mitä jätän olemisestani vanhuspalveluorganisaatioon, jos sieltä häviän? Pyyhkiytykö pölyni seuraavan siivouskierron aikana jo pois vai jääkö se leijailemaan ilmaan? Hengitetäänkö sitä? Luulen, että pölyni häviäisi perässäni hyvinkin nopeasti. Taiteen ylläpitäväksi moottoriksi tarvitaan taiteilija paikanpäälle. Tai erittäin taide- ja kulttuurivalveutunut johtoporras, joka siinä tapauksessa hankkisi taiteilijan töihin. Taide on siitä varteenotettava lääke, että yliannostuksen vaaraa ei ole.

Kansanterveydelle

Otetaan purkillinen kunnan päättäviä virkamiehiä ja kauhallinen lähimmäisen rakkautta. Laitetaan kokeilunhalua joukkoon ja sekoitetaan. Lisätään taiteilijoita. Sekä ripaus ymmärrystä. Annostus tarpeen mukaan. Nopeavaikutteista.

Tuuli Pollari 29.5.2020

LÄHTEET

Björkman, I. 2019. Kuin kotonaan olisi. ET-lehti 18/2019.

Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Suomennos alkuperäisestä John Dewey, *Art as Experience* (1934) teoksesta Immonen, A, Tuusvuori J ja Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Eldridge, R. 2009. Johdatus taiteen filosofiaan. Suomennos alkuperäisestä Eldridge, R, *An Introduction to the Philosophy of Art* (2003) teoksesta Lehtinen, M. Helsinki: Gaudeamus.

Eväsoja, M. 2010. Taiteet terveyden, hyvinvoinnin ja työssä jaksamisen edistäjänä. Tieteessä tapahtuu. 3/2010.

Heikkinen, H.L.T. 2018. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Valli, R (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Houni, P & Vuolasto, J. 2018. Taiteessa on paljon käyttämätöntä potentiaalia. Lääkärilehti 1-2/2018.

Hulkko, P. 2016. Sairaana hyvä taide. Näkökulma-artikkeli 16.12.2016. Lääkärilehti 12/2016.

Hänninen, T, Viitaharju, J & Vornanen, J. 2018. Apteekkimuseo. Teoksessa Ylänen, H (toim.), *Apteekkimuseo ja Qwenselin talo*. Turku: Turun museokeskus.

Jokitalo, M.L 2016. Monet roolini taiteilijana palvelutalossa. Teoksessa Lehikoinen, K, Pässilä, A, Martin, M ja Pulkki, M (toim.), *Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä*. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Juurikainen, O. 2007. Toista tarvitseva toimija ja ne toiset. Teoksessa Nuutinen, T (toim.), *Elämän ilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia*. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Karjalainen, A.L. 2004. Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Krohn, L. 2019. Herkkyys onkin vahvuutta. (B4) Kulttuuri. Aamulehti 21.12.2019.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuuista 28.12.2012/980. 2012. Viitattu 14.5.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019. Viitattu 6.4.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166>.

Lapio, P. 2019. Yhteisölähtöinen taiteilijaresidenssi sosiaali- ja terveysalalla – menetelmäopas. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 18.5.2020 https://storage.googleapis.com/turku-amk/2019/11/taike_residenssiopas_web.pdf.

Leppänen, M & Pajunen, A. 2019. Suomalainen metsäkylpy. Helsinki: Gummerus.

Martela, F. 2020. Elämän tarkoitus. Helsinki: Gummerus.

- Rinta-Tassi, M. 2018. Hyvän elämän tutkija Frank Martela: Elämän merkitys on tehdä itsestään merkityksellinen muille. Viitattu 6.4.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-10141680>.
- Ruzza, A. 2007. Keinuu tanssien. Teoksessa Nuutinen, T (toim.), Elämänilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Satri, J. 2019. Herkkyys voimavarana. Helsinki: Viisas elämä.
- Taipale, U. 2017. Vihreän tasapaino kaupungistuvassa maailmassa. Teoksessa Sepänmaa, Y, Heikkilä-Palo, L ja Kaukio, V (toim.), Vihreä päänsärky! Taidetta siemenestä kompostiin. Helsinki: Maahenki Oy.
- Takalo, T. 2020. Memento Mori. Helsinki: WSOY.
- Tedre, S. 2007. Toista tarvitseva toimija ja ne toiset. Teoksessa Nuutinen, T. (toim.), Elämänilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Väänänen, S. 2007. Toista tarvitseva toimija ja ne toiset. Teoksessa Nuutinen, T. (toim.), Elämänilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- World Health Organisation. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Viitattu 6.4.2020 <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>.
- YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948. Viitattu 6.4.2020 <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>.